Archive of SID

دومین کنفرانس ملی
راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران
2nd National Conference
on Strategies for promoting science education in Iran
۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
8 July 2016
Galedar - Iran
گله دار - ایران

مروری برصنعت مسافرت وجهانگردی ازعهدباستان تا گردشگری نوین

مسلم جام [۱] ، رضا عباسی [۲]

[۱] کارشناسی ارشد رشته جغرافیا ،دانشگاه آزاداسلامی واحد لارستان و مسئول دانشگاه پیام نورواحدگله دار،فارس،ایران
[۲] مدرس دانشگاه آزاداسلامی واحدگله دار و ابواب جمعی آموزش وپرورش گله دار، فارس ،ایران

r.abbasi25@yahoo.com

چکیده

هدف ازنگارش مقاله حاضر مروری بر صنعت مسافرت وجهانگردی ازعهدباستان تا گردشگری نوین می باشد. صنعت مسافرت و جهانگردی به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند. صنعت جهانگردی امروزه به یکی از بزرگ ترین و پردرآمدترین بخش های اقتصادی دنیا تبدیل شده و مطابق نظر سازمان جهانی گردشگری این صنعت بزرگ ترین صنعت فعال در جهان است.گردشگری بین المللی بخشی از صنعت گردشگری است که مربوط به تجارت ها، خدمات و درآمدهای حاصل از گردشگرانی است که از کشورهای دیگر خارج از محل اقامت خود بازدید می کنند.

صنعت جهانگردی امروزه به یکی از بزرگ ترین و پردرآمدترین بخش های اقتصادی دنیا تبدیل شده و مطابق نظر سازمان جهانی گردشگری این صنعت بزرگ ترین صنعت فعال در جهان است.گردشگری بین المللی بخشی از صنعت گردشگری است که مربوط به تجارت ها، خدمات و درآمدهای حاصل از گردشگرانی است که از کشورهای دیگر خارج از محل اقامت خود بازدید می کنند.

این مقاله به روش توصیفی – تحلیلی و کتابخانه ای با مرورصنعت مسافرت وجهانگردی به بررسی این صنعت ازدوران باستان می پردازد.

واژه‌های کلیدی: مدیریت آموزشی،وظایف مدیران،اهداف مدیریت آموزشی،برنامه ریزی

Archive of SID

مقدمه

صنعت مسافرت و جهانگردی به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند. صنعت جهانگردی در سراسر دنیا، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، که شکل‌های دیگر اقتصادی مانند تولید یا استخراج منابع طبیعی به صرفه نیست، بسیار مورد توجه می‌باشد.

مردم به دلیل متعدد و مختلفی به مسافرت می‌روند. رشد سریع و قدرتمند جهانگردی در مدتی نسبتاً کوتاه، باعث شده است که تأثیر فراوانی بر مسافرت‌های تجربی بگذارد. در ابتدا، مسافرت و جابه‌جایی به مکان‌های دور، بعید به نظر می‌رسید و از نظر مالی بیشتر مردم توانایی این کار را نداشتند. میهمانخانه‌ها و رستوران‌هایی در نقاط مختلف به صورت یکی از اقلام عمده بودجهٔ شهرهای بزرگ درآمدند م همگی درصدد ایجاد مکان‌هایی کنار فرودگاه‌ها راه‌های اصلی و مناطق روستایی برآمدند. خدمات مهمی که آژانس‌های مسافرتی و دست‌اندرکاران و متصدیان امور مسافرتی ارائه می‌دادند، و کارهایی را که دفاتر گردشگری در بخش دولتی انجام می‌دادند و سرانجام فناوری پیشرفته، همه باعث شدند که مسافران بالقوهٔ کنونی بتوانند سفرهایی سالم، بی‌خطر، آرام و لذت‌بخش انجام دهند.

تعریف« مسافرت و جهانگردی »

بیشتر لغت‌نامه ها واژهٔ ساده مسافرت[1] را عمل جابه‌جایی تعریف کرده‌اند، که البته در مفهوم جهانگردی این واژه تعریف دیگری دارد. با توجه به هدف این کتاب، مسافرت بدین گونه تعریف می‌شود: «عمل جابه‌جایی به خارج از جامعه برای تجارت یا تفریح و نه برای انجام کار روزمره یا تحصیل» (گی، ماکنز و چوی، ۱۹۸۹، ص۱۲)[2]. برای این که مسافرت نوعی صنعت به حساب آید، باید در سایهٔ این گونه فعالیت‌ها نوعی ارزش اقتصادی ایجاد شود.

با درک واژگان و مفاهیم اصولی که در محتوای مسافرت و صنعت جهانگردی به کار برده می‌شود، چارچوبی ارائه می‌شود که بیشتد بحث‌های مربوط به این صنعت بر اساس آن است. به علت ناملموس بودن ماهیت این صنعت، از نظر واژه‌شناسی، تعریف عمومی ارائه شده که از جهات مختلفی حائز اهمیت است.

با استانداردشدن واژگان از جانب دست‌اندرکاران و گروه‌های ذی‌ربط این اطمینان به وجود می‌آید که از اصطلاحات و عبارت‌های مشابهی استفاده شود و مانع از هر نوع تحریف و سوءتفاهم گردد. از این رو، تعریفی واحد برای دست‌اندرکاران و مدیران اجرایی مناطق یا کشورهای مختلف این صنعت که می‌خواهند دربارهٔ مسائل جهانگردی و مسافرت بحث کنند، بسیار ضروری است.

گذشته از این، برنامه‌ریزان با داشتن تعریف‌های استاندارد جهت اتخاذ تصمیمات تجاری قادر خواهند بود که از داده‌های مقایسه‌ای استفاده کنند. به هر حال، نمی‌توان فرض را بر این گذاشت که تعریف واحدی مورد قبول همگان واقع شود. در نیمهٔ اول قرن بیستم، ورود و خروج مسافران و جهانگردان در بسیاری از کشورها به ندرت ثبت می‌شد و اگر هم این کار انجام می‌گرفت روش ثبت از کشوری به کشور دیگر فرق می‌کرد. در ضمن شمارش نهایی این مسافران و جهانگردان، به علت وجود تعریف‌های مختلفی از جهانگردان، امکان نداشت و فقط از روی گذرنامه های افراد خارجی امکان این ثبت ایجاد می‌شد.

سرانجام، با ارائه تعریف استانداردی از این صنعت، پژوهشگران جهانگردی، دربارهٔ صنعت مربوطه مفروضات علمی قابل اتکایی ارائه دادند؛ از این رو، این صنعت به سرعت گسترش یافت، به صورتی که پژوهشگران جهانگردی، تصمیم‌گیرندگان بخش

---

[1]- Travel

[2]- Gee, Makens, & Choy, 1989, p. 12

Archive of SID

عمومی و مدیران اجرایی بخش خصوصی را ترغیب کردند که باعث شود این صنعت نقش فوق‌العاده‌ای در سیستم اقتصاد جهانی ایفا کند. صنعت جهانگردی به عنوان یک رشته آموزشی و علمی نوین هنوز فاقد تحقیقاتی است که در سایر رشته‌های بازرگانی مشاهده می‌شود. پس از پذیرفتن تعریف استاندارد، پژوهشگران می‌توانند با شرایط بهتری داده‌های مقایسه‌ای را جمع‌آوری کنند و در این زمینه تحقیقات معنادارتری ارایه کنند.

تعریف جهانگردی

در مارس ۱۹۹۳، کمسیون آمار ملل متحد، تعریف ارائه شده از جهانگردی توسط سازمان جهانی جهانگردی را پذیرفت. بر اساس این تعریف، جهانگردی عبارت است از: «مجموع فعالیت‌های افرادی که به مکان‌هایی خارج از محل زندگی و کار خود به قصد تفریح و استراحت و انجام امور دیگر مسافرت می‌کنند و بیش از یک سال متوالی در آن مکان‌ها نمی‌مانند.»

این تعریف، به بعد «تقاضا»ی جهانگردی توجه و تأکید دارد. تعاریف ارائه شده از جهانگردی معمولاً هر دو بعد «عرضه» و«تقاضا»ی جهانگردی را مد نظر قرار می‌دهد. تعاریفی که متوجه بعد «عرضه» جهانگردی هستند، بر محصولات و خدمات ارائه شده به جهانگردان متمرکز می‌باشند؛ در حالی که تعریف‌های مربوط به بعد «تقاضا»ی جهانگردی بر رفتار جهانگردان و آنچه آنان دارند و جستجو می‌کنند، تمرکز می‌کنند.

جهانگردی، اگر چه یک بخش اقتصادی محسوب می‌شود، اما فعالیت اقتصادی چند بخشی است. به همین علت اقتصاددان و دولتمردان، طبقه‌بندی و هماهنگ کردن آن را بسیار مشکل می‌یابند. تعیین محدودهٔ جهانگردی در کلیت، در واقع مشکل و دشوار است و به همین علت فعالیتی است که هم تعریف آن و هم مدیریت آن بسیار دشوار است.

به جهانگردی باید از دیدهٔ تعاملی بین عرضه و تقاضا نگریست؛ طراحی و توسعهٔ یک محصول، به منظور مرتفع ساختن یک نیاز. همین تعامل است که آثار اقتصادی، زیست‌محیطی، اجتماعی، فرهنگی و دیگر آثار را تعریف می‌کند.

راه‌های بسیاری برای بررسی فعالیت جهانگردی وجود دارد. یک راه این است که جهانگردی را به سه مرحله تقسیم کنیم:

- آنچه پیش از ترک خانه روی می‌دهد (مطالعهٔ مواد تبلیغاتی یعنی آگهی‌ها و ...، انتخاب مقصد، خرید و...)
- آنچه در راه رفتن به مقصد معین شده و برگشت از آنجا روی می‌دهد (مسافرت، عزیمت، ورود).
- آنچه که در مقصد برای مسافر اتفاق می‌افتد (خاطرات و رضایتمندی‌ها، نارضایتی‌ها و دلخوری‌ها).

تعاریف

سازمان جهانی جهانگردی[1](که بسیاری از دولت‌ها در آن عضویت دارند) راهی را برای ارائه تعریفی عمومی از جهانگردی نشان داده است. در سال ۱۹۹۱، سازمان جهانی جهانگردی و دولت کانادا کنفرانس بین‌المللی دربارهٔ مسافرت و آمارهای جهانگردی در اتاوا، کانادا تشکیل دادند که نظر و پیشنهادهایی مربوط به جهانگردی (تعریف و طبقه‌بندی آن) ارائه دادند. تعاریفی که در زیر آمده‌اند مبتنی بر تعریف‌هایی هستند که سازمان جهانی جهانگردی از جهانگردی و جهانگردان ارائه نموده است:

- جهانگردی[2]: به عمل فردی که به مسافرت می‌رود و در آن مکان که خارج از محیط زندگی وی است برای مدتی کمتر از یک سال جهت تفریح، تجارت و دیگر هدف‌ها اقامت نماید، گفته می‌شود.
- جهانگرد[3]: (بازدید کننده یک شبه): کسی که حداقل یک شب در یک اقامتگاه عمومی یا خصوصی در محل مورد بازدید، به سر برد.

[1]- World Tourism Organization (WTO)
[2]- Tourism
[3]- Tourist

Archive of SID

- گردشگر یک روزه[1] (جهانگرد): گردشگری که شب را در یک اقامتگاه عمومی یا خصوصی در محل مورد بازدید به سر نمی‌برد (مسافرت یک روزه).
- بازدیدکننده[2] : کسی که به محلی غیر از محل زندگی خود به مدتی کمتر از ۱۲ ماه مسافرت کند و هدف از ماندنش کسب درآمد، در آن محل سفر کرده، نباشد.
- مسافر[3] : کسی که بین دو یا چند مکان سفر کند (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۹۹۵b، ص۱۷).

شکل و نوع مسافرت

همان‌گونه که بازدیدکنندگان (مسافران) متفاوت هستند، شکل و نوع مسافرت نیز متفاوت است، که البته به شخص مسافر، مقصد و انگیزه مسافرت بستگی دارد؛ برای مثال، مسافرت‌های خارجی و داخلی، درون منطقه‌ای و برون‌منطقه‌ای و درون مرزی و برون‌مرزی.

جهانگردی بین‌المللی و گردشگری داخل کشور (بین‌المللی و داخلی)

از دیدگاه سازمان جهانی جهانگردی بین‌المللی[4] با گردشگری داخلی[5] متفاوت است و به محدودهٔ مرزی کشور مربوط می‌شود. ولی این بدان معنی نیست که هر مسافر بین‌المللی، یک بازدیدکننده تلقی شود. مسافر کسی است که برای خارج شدن از محل سکونتش، سفر می‌کند؛ برای مثال کارگری که برای کار از مرز خارج می‌شود بازدیدکننده محسوب نمی‌شود. جهانگردی بین‌المللی همیشه، در وهله اول، از نظر اقتصادی مدنظر قرار می‌گیرد، زیرا این شکل گردشگری نقش مهمی در بازرگانی و جریان ارزی ملت‌ها بازی می‌کند.

گردشگری داخلی نیز تحت‌الشعاع جهانگردی بین‌المللی است، با وجود این تصور بر این بود که گونه مسافرت‌ها اثر بین‌المللی ندارند و به آمارهای تجاری همان کشور مربوط بوده و اهمیت دارند. بدیهی است که این دو گردشگری رابطه تنگاتنگی با هم دارند. مسافران تحت تأثیر شرایط محیطی قرار می‌گیرند، و با توجه به عوامل خارجی مانند رشد نسبی درآمد واقعی، تفاوت قیمت بین کشورها و سیاست بین‌الملل، مسافرت‌های داخلی جای خود را به جهانگردی بین‌المللی می‌دهند و یا برعکس. در چند دههٔ گذشته، در بسیاری از کشورهای غربی روزهای تعطیل تبدیل به سفرهای بیرون شهری شده‌اند و این به علت بالا رفتن استاندارد زندگی و کسب درآمدهای اضافی است؛ در حالی که در کشورهای در حال توسعه گردشگری داخلی افزایش یافته است (سازمان جهانی جهانگردی،۱۹۹۵b، ص۳۴)

مسافرت‌های منطقه‌ای

منطقه به بخش کوچک جغرافیایی از یک ناحیه گفته می‌شود که با شاخصی معین یا با چارچوب مرجعی موثق مشخص می‌شود. در تحقیقات جهانگردی منطقه را به سه دسته تقسیم می‌کنند. نخست، موقعیت جغرافیایی منطقه که برای مثال می‌توان به مناطق «شمال» یا «شرق» اشاره کرد. دوم، نواحی (مناطق) اداری، مانند «استانx». سوم منطقه‌ای که از نظر فیزیکی در برگیرندهٔ طبیعت بیشتری است، برای مثال «حوزه دریاچه» یا «حوزهٔ اقیانوس آرام». از نظر در دسترس بودن و قابل استفاده بودن می‌توان به چند دسته‌بندی دیگر اشاره کرد، برای نمونه «منطقه روستایی» یا «منطقه ساحلی». مقصود از مسافرت‌های بین منطقه‌ای، مسافرت‌هایی است که بین مناطق مختلف صورت می‌گیرد، حال این مناطق در یک استان یا ایالت، یک کشور و یا در مناطق مختلف دنیا باشد. از طرفی، مسافرت‌های درون منطقه‌ای به مسافرت‌هایی که در داخل یک

---

[1]- Same Day Visitor
[2]- Visitor
[3]- Traveler
[4]- International tourism
[5]- Domestic tourism

منطقهٔ مشخص صورت می‌گیرد؛ اطلاق می‌شود (حال این منطقه بومی باشد یا در سطح بین‌المللی). برای مثال، می‌توان به مسافرت‌های بین کشورهای آسیای شرقی اشاره کرد.

گردشگری درون مرزی یا برون مرزی

در هر حوزه‌ای متناسب با منطقهٔ مورد نظر (منطقهٔ بومی، کشوری یا گروهی از کشورها) سه نوع جهانگردی دسته می‌شود:

- گردشگری داخلی، به ساکنان منطقه‌ای خاص می‌شود که فقط در منطقهٔ مربوطه سفر می‌کنند (مانند بازدیدکنندگان).
- گردشگری درون مرزی[1]، به افرادی غیر از ساکنان منطقه‌ای خاص گفته می‌شود که مانند بازدیدکنندگان از محل دیدن می‌کنند.
- گردشگری برون مرزی[2]، افراد ساکن یک منطقه که به منطقه‌ای غیر از منطقهٔ سکونت خود سفر می‌کنند.

اگر معیار سنجش را کشور قرار دهیم می‌توان عبارت‌های جهانگردی «داخلی»، «درون‌مرزی» و«برون مرزی» را به روش‌های مختلفی ترکیب کرد و سه دسته‌بندی زیر را ارائه داد:

- گردشگری داخلی[3]، که شامل گردشگری داخلی و درون‌مرزی می‌شود.
- گردشگری ملی[4]، که شامل گردشگری داخلی و گردشگری برون‌مرزی می‌شود.
- جهانگردی بین‌المللی[5]، که شامل گردشگری درون‌مرزی و برون‌مرزی می‌شود.

باید توجه داشت که این عبارت‌ها (درون مرزی، برون مرزی، داخلی، ملی و جهانگردی بین‌المللی) بر مبنای معیار قرار دادن کشور به عنوان مرجع سنجش، ارائه شده‌اند. در ضمن، بعضی مناطق از نظر سیاسی، که از کشور کوچک‌تر هستند و با ایالت فرق می‌کنند، نیز بدین گونه دسته‌بندی می‌شوند. مانند جامعه مشترک‌المنافع پوارتوریکو و جامعه مشترک‌المنافع جزایر شمالی ماری‌یانا که هر دو بخشی از ایالات متحده آمریکا می‌باشند (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۹۹۵b، ص۲۷).

تاریخچهٔ مسافرت و جهانگردی

از آن جا که مسافرت و جهانگردی به قدمت تمدن است، تاریخ نشان می‌دهد که مسافرت همیشه با تجربه‌های خوشایندی همراه نبوده است. در این قسمت به طور خلاصه مروری بر تکامل تاریخچه جهانگردی از عهده باستان تا دنیای امروز انجام می‌شود و چالش‌های پیش روی جهانگردی در حالی که دنیا پا به هزاره جدید می‌گذارد، مورد بررسی می‌گیرد.

عهد باستان

مردم تمدن‌های ماقبل تاریخ با انگیزه به دست آوردن غذا، دوری از خطر و نقل مکان به آب‌وهوای مساعد، مسافرت می‌کردند. با افزایش مهارت و کسب فنون، نیاز انسان به زندگی بدوی و خانه بدوشی کاهشی یافت و دیگر با انگیزهٔ تجارت و معاملهٔ کالا، مسافرت می‌کرد. از آنجا که امپراطوری‌های عهد باستان در قاره‌های آفریقا، آسیا و خاورمیانه ایجاد شدند، زیربنای اقتصادی به وجود آمد که باعث ایجاد جاده و راه‌های آبی و هم چنین وسایل نقلیه‌ای برای سهولت راه شد. اولین مسافرت‌های رسمی دولتی از جانب حکام مناطق مختلف بود که نمایندگان خود را به مکان‌های دوردست اعزام می‌کردند تا جنگ‌های قبیله‌ای را اداره کنند و از شهروندان مالیات و خراج بگیرند. در دورهٔ حکومت خانواده‌های سلطنتی در مصر، مسافرت با قصد تجارت و

[1]- Inbound tourism
[2]- Outbound tourism
[3]- Internal tourism
[4]- National tourism
[5]- Inernational tourism

Archive of SID

تفریح انجام می‌گرفت، که این گونه مسافرت‌ها رونق زیادی یافت و در نتیجه در مسیرهای طولانی و شهرها برای پذیرایی از مسافرانی که بین قرارگاه‌های دولت مرکزی و مناطق خارج از قلمرو مسافرت می‌کردند، میهمانخانه‌هایی ساخته شد. در دوره اوج اقتدار امپراطوری آسوری مفهوم مسافرت گسترش یافت و وسایل و تشکیلاتی برای مسافرت‌های ارتشی ایجاد شد، جاده‌سازی بسیار گسترش یافت و در نقاط مختلف علامت‌های خاصی نصب گردید تا فواصل مشخص شوند. ایرانیان که امپراطوری آسوری را شکست دادند، اقدام به توسعهٔ سیستم راه‌سازی نمودند و کالسکه‌هایی ساختند که در مسافرت و حمل‌ونقل به کار گرفته می‌شوند.

یونانیان باستان در دو مرحله، باعث پیشبرد و توسعهٔ مسافرت و جهانگردی شدند. نخست، با گسترش ضرب سکه که دیگر مسافران مجبور نبودند به خاطر معاوضه کالاهای خود با کالاهای مورد نظر، آن کالاها را به مقصد مورد نظر ببرند. دوم، با گسترش زبان یونانی در سراسر حوزه مدیترانه که باعث شد مسافران بتوانند به راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. از آن جایی که بیشتر شهرها و شهرک‌های یونان کنار ساحل قرار داشتند، اصولاً مسافرت‌ها به وسیله خطوط دریایی انجام می‌شدند. مسافرت‌های دولتی رونق زیادی نداشتند، زیرا سیستم اداره شهر به گونه‌ای بود که باعث استقلال این امپراطوری شد. یونانیان علاقه بسیاری به بازدید از شهرها به ویژه آتن، داشتند؛ در ضمن آنها از مسافرت برای تماشای جشن‌های مذهبی لذت می‌بردند و می‌کوشیدند مسابقات المپیک را که هر چهار سال یکبار برگزار می‌شد، ببینند.

زمانی که امپرطوری روم به اوج قدرت رسید، طبقه اشراف‌زاده حاکم، سرگرم تفریح در دوره‌ای نسبتاً آرام بودند. آنها همانند یونانیان از مراسم مذهبی و ورزشی لذت می‌بردند و بدین منظور به نقاط مربوطه مسافرت می‌کردند. اشراف‌زادگان روم علاوه بر دیدن جاهای دیدنی از یونان نیز بازدید می‌کردند. فردی به نام پوسانیاس که اهل یونان بود در ۱۷۰ میلادی کتاب ده‌جلدی به نام راهنمای یونان منتشر کرد تا باستانی، مجسمه‌ها، داستان‌ها، و افسانه‌هایی که دربارهٔ این آثار وجود داشت، توصیف گردید. برعکس، اهالی روم به مصر مسافرت می‌کردند تا از مجسمهٔ ابوالهول و اهرام ثلاثه دیدن کنند. از آن جایی که اسکندریه شهر بزرگ و پایتخت بود، و اشراف روم در آن جا به سر می‌بردند، ملیت‌های مختلفی از جمله مصری‌ها، یونانیان، یهودیان، حبشه‌ای‌ها، هندی‌ها و سوری‌ها به آن مکان روی آورده و آن جا را محل دادوستد و تفریح خود قرار دادند. آسمان مصر همیشه آفتابی بود و آب و هوای گرم و خشکی داشت؛ از این دو، رومی‌ها مجذوب این مکان شدند. شهروندان امپراطوری روم باستان به خرید از مکان‌های دور علاقه بسیاری داشتند، همان‌گونه که امروزه جهانگردان علاقه بسیاری به این کار دارند. مسئله پنهان کردن کالاهایی که از گمرک وارد کشور می‌شد امری عادی بود. که این وضع هنوز هم ادامه دارد، زیرا در آن زمان ۲۵ درصد واردات به عنوان عوارض گمرکی ضبط می‌گردید.

در تمدن‌های آسیایی هم تاریخ بلندبالایی از سیاحت، تفریح و گردش وجود دارد، که نمونه‌های شناخته شدهٔ آن وجود تفریح‌گاه‌هایی در مناطق خوش آب وهوای چین و ژاپن است. اشراف چینی و میهمانان در فصل تابستان به مناطق خوش آب و هوای سوژو، هنگ‌ژو و سایر مناطق دیدنی می‌رفتند و در ویلاها و عمارت‌های کلاه‌فرنگی خوش می‌گذرانیدند.

Archive of SID

قرون وسطی

تجارت و مسافرت در قرون وسطی (دورهٔ پنجم تا چهاردهم میلادی) رونق کمتری داشت، به صورتی که جاده‌ها تقریباً از بین رفته و شرایط مسافرت بسیار مشکل و حتی خطرناک شد. طی این دوره، دیدار از کلیساهای مسیحیان نخستین اولویت مسافرت بود، زیرا صومعه‌های زیادی در نقاط مختلف پراکنده بودند و راهبان و کشیشان مسیحی مردم را تشویق به زیارت این مکان‌ها می‌کردند. در سدهٔ چهاردهم، مسافرت به قصد زیارت به صورت یک پدیدهٔ انبوه و سازمان‌یافته درآمد و شبکهٔ بزرگی از سازمان‌های خیریه به کمک طبقات مختلف اجتماعی ایجاد شد. مسیحیان به بیت‌المقدس و روم مسافرت می‌کردند و با وجود این که این مسافرت‌ها اساس و رنگ مذهبی داشتند، مسافرت‌های تفریحی و اجتماعی هم به حساب می‌آمدند.

در نیمهٔ دوم سدهٔ سیزدهم، مارکوپولو مسیری از اروپا به آسیا تعیین کرد. او در چین، پی به یک سیستم جاده‌ای بسیار عالی، که برای اولین بار در زمان سلطنت خانواده چو ساخته شده بود، برد، (۱۱۲۲- ۱۲۲۱ قبل از میلاد). مارکوپولو کتاب خود را بر مبنای این سفر نوشت و این کتاب نخستین منبع اطلاعاتی غرب دربارهٔ زندگی شرق در آن دوران قرار گرفت. با اختراع چاپ، کتاب‌ها در این زمینه رونق بسیار یافت، برای نمونه کتاب سرجان مندویل به نام مسافرت در سال ۱۳۵۷ به چندین زبان منتشر شد، که شرح مسافرت به نقاط دور و نزدیک دنیا، حتی تا آسیای جنوب شرقی به تفصیل در آن آمده است.

نخستین مسافرت کاروانی (دسته جمعی) مربوط به کاروانی است که در سدهٔ پانزدهم از ونیز به بیت‌المقدس می‌رفت. پیش از شروع سفر از مسافران مبلغ مشخصی برای هزینه‌های سفر مانند رفت و برگشت، غذا، استراحت‌گاه، حیوان برای حمل مسافر و بار و پولی که به عنوان رشوه باید پرداخت می‌شد، می‌گرفتند. نخستین نمونهٔ (تاریخچه) غذاهای فوری امروزی را می‌توان در مسیر این مسافرت‌های پرجمعیت مشاهده کرد. فروشندگانی که انواع غذاها، میوه‌ها، گوشت، ماهی، نان و شیرینی‌جات وا به زوار می‌فروختند، بدین منظور چادرهایی در مسید کاروان‌ها زده بودند.

رنسانس

از سدهٔ چهارده تا هفده، بیشتر مسافرت‌ها با هدف کسب دانش و تجربه آموزی انجام می‌شد. در انگلستان، ملکه الیزابت اول برای تربیت و پرورش نمایندگان خارجی مسافرت‌هایی را برای آنها فراهم کرد و دانشگاه‌هایی مانند آکسفورد و کمبریج در انگلستان و سالامانکا در اسپانیا به همراه بورس تحصیلی برای دانشجویان ایجاد نمود. علاوه بر این، جواز مسافرت که دو تا سه سال اعتبار داشت صادر گردید و بدین وسیله محدودیت‌هایی بر مقدار پول، تعداد اسب و خدمه (معمولاً سه نفر) مشخص شد. برای هر مسافر فقط هنگام خروج از کشور (سفرهای خارجی) گذرنامه‌ای صادر می‌شد و طی هر بار مسافرت به خارج گذرنامه جدید صادر می‌گردید. مسافران پول نقد کمتری حمل می‌کردند و در ازای پول نقد زیاد، از برگ‌های اعتباری که امروزه به چک‌های مسافرتی معروف‌اند، استفاده می‌نمودند. مسافران دوره الیزابت معمولاً از راه پاریس و فرانکفورت به ایتالیا می‌رفتند. کاروان‌های مسافرتی دورهٔ الیزابت پس از چندی، دارای ساختار و سازمان منظمی گردیدند و آن را «گراند تور» نامیدند. این کاروان‌ها کار خود را در نیمه سدهٔ هفده شروع کردند و با نیمهٔ سدهٔ نوزده پابرجا بودند. بیشتر اعضای این

Archive of SID

کاروان‌ها برای کسب دانش و تجربه‌های جدید به مسافرت می‌رفتند، معمولاً این افراد از طبقهٔ بالای اجتماع بودند که برای کسب دانش و فرهنگ مسافرت می‌کردند. اصولاً، پسران خانواده‌های مرفه برای دیدن آثار باستانی، مطالعه و نیز فراگیری علوم معماری و تاریخ به کشورهای خاصی اعزام می‌شدند. گراندتور یک راهنمای سفر داشت که در سال ۱۷۷۸ توسط توماس نوگنت تهیه شد و پرفروش‌ترین کتاب معرفی گردید.

انقلاب صنعتی

انقلاب صنعتی که از سال ۱۷۵۰ تا ۱۸۵۰ ادامه یافت، پایه و اساس گردش‌های دسته جمعی را، که امروز ما با آن آشنا هستیم، به وجود آورد. در این دوره تغییرات اقتصادی و اجتماعی عمیقی به وجود آمد که از آن جمله مهاجرت کارگران کشاورز از مناطق روستایی و روی آوردن آنها به شهرنشینی بود. انقلاب صنعتی قدرت بخار را که در قطارها و کشتی ها مورد استفاده قرار می‌گرفت، معرفی کرد. تغییرات اجتماعی، موجب تغییر مشاغل و گسترش طبقهٔ میانی اجتماع گردید و این طبقه توان بیشتری یافت تا بیشتر به تفریح و مسافرت برود؛ در نتیجه افزایش تقاضا برای مسافرت باعث شد که مسافرت‌های تخصصی طبقهٔ اشراف گراند تور شکل تازه‌ای به خود بگیرد و به مسافرت‌های تفریحی در سطح عمومی تبدیل شود.

در ابتدا مسافرت‌های تفریحی، یک روزه بودند؛ زیرا هم مردم دارای توان مالی زیاد نبودند و هم این که روزهای کاری هفته پنج روز نبود. در پایان سدهٔ نوزدهم کارگران تعطیلات سالانه داشتند. آنها برای فرار از مناطق شهری آلوده و شلوغ به کنار دریاها می‌رفتند و تعطیلات خود را آن نقاط می گذراندند، که تا حدی همانند کارهایی بود که جهانگردان کنونی انجام می‌دهند.

برخی از مکان‌هایی که تا آن زمان محل تفریح و گردش خانواده‌های ثروتمند و مرفه بود، گسترش یافت و تأسیسات جدیدی به وجود آمد تا بتواند فضای لازم را برای طبقهٔ متوسط جامعه که رو به گسترش بودند، تأمین نماید. در این مکان‌ها، طبقهٔ متوسط جامعه بازاد بزرگی به وجود آورد (البته در مقایسه با تعداد اندکی از این مکان ها که در گذشته برای اشراف و ثروتمندان تهیه شده بود.) اگر چه این مسافران جدید هزینه‌های زیادی نمی‌پرداختند، ولی تعداد روزافزون آنها این کمبود را جبران می‌کرد.

گردشگری نوین

گردشگری امروز به همراه مجموعه‌ای از تمایلات، حرکت،دسترسی یافتن به امکانات و توانایی‌های مالی، مسافرت توده‌ها را امکان‌پذیر ساخت. فناوری‌های نوین مانند خطوط هواپیمایی، کامپیوتر، آدم آهنی و ارتباطات ماهواره‌ای باعث شد که در سدهٔ بیستم، شیوهٔ زندگی، کار، بازی و تفریح افراد دگرگون شود. پیشرفت فناوری باعث شد که به دلیل‌های متعددی میزان مسافرت‌های دسته جمعی افزایش یابد که این دلایل شامل افزایش زمان تفریح، بالارفتن درآمد، پیشرفت ارتباطات دور و ایجاد راه‌های کارآمد حمل و نقلی است.

در حالی که دنیای امروز پا به هزاره جدید می‌گذارد، تردیدی نیست که صنعت گردشگری،جهانگردی و مسافرت به صورت یکی از پایه‌های استوار سیستم اقتصاد جهانی درآید. با وجود رکودهای دوره‌ای، شورش‌های سیاسی، جنگ‌ها، نوسانات قیمت و دسترسی به سوخت، بودجه‌ای که صرف جهانگردی خارجی می‌شود، سه برابر بودجه‌ای است که صرف امور دفاعی می‌شود. امروزه گردشگری فقط مختص خانواده‌های مرفه و ثروتمند نیست، بلکه میلیون‌ها نفر از مکان‌های تازه، دیدن کرده و علاقه‌مند به شناخت هر چه بیشتر محیط زندگی خود و کسب تجربیات جدید هستند. در حالی که عصر جدیدی از جهانگردی آغاز شده اشت و سیر تکاملی خود را می‌پیماید،

Archive of SID

نتیجه گیری

باتوجه به مطالب ذکرشده ،صنعت مسافرت و جهانگردی به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند. صنعت جهانگردی در سراسر دنیا، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، که شکل‌های دیگر اقتصادی مانند تولید یا استخراج منابع طبیعی به صرفه نیست، بسیار مورد توجه می‌باشد وبه عنوان منبع درآمد کشورها تلقی می گردد.اززمانهای قدیم تا عصرحاضرهمواره موردتوجه بوده وبا توجه به تکامل وسایل حمل ونقل وسفرازجمله وسایل خودرویی،قطار ،کشتی وهواپیما وصرفه جویی درزمان درحال حاضرازاهمیت خاصی برخوردارمی باشد.

منابع و مأخذ

فارسی

۱. جامعهٔ دهقانی در ایران ،خسروی، خسرو، انتشارات پیام ، ۱۳۵۷ ،چاپ دوم .
۲. علوم جهانگردی ، دباغ، محمود ،موسسه فرهنگی انتشاراتی ثامن الائمه، ۱۳۷۵
۳. توصیه هایی در مورد آمار جهانگردی، مرکز تحقیقات و مطالعات سیاحتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی .
۴. فرهنگ جغرافیایی آذربایجان شرقی ، خاماچی، بهروز ،انتشارات سروش ، ۱۳۷۰،چاپ اول .
۵. گردش نشریه ایران شناسان ، ایرانگردان و جهانگردان، شماره ۱۱ و ۱۲ .
۶. اقلیم و معماری ،کسمایی، مرتضی، انتشارات سازمان بررسی و تحقیق ،۱۳۷۲، چاپ دوم .
۷. شکل گیری تجارت معماری ایران و غرب ، دکتر فلامکی، منصور ،نشر فضای ،۱۳۷۱،چاپ اول .
۸. پژوهش پیرامون حوزهٔآب خیز قوریگل ، ادارهٔمحیط زیست استان آذربایجان شرقی.

انگلیسی :

-Ardalan , N. and L.Bakhtiar. SENCE OF UNITY, The Chicago university Press . 1973 .
- Peter Walker , Minimalist Garden , Parks, Volume II, 1995.
- pete Walker , Minimalist Garden, Urban design , Volume I,1997.
- Balkishna Doshi, A+U Architecture and Urbanism , special feature of Balkrish Doshi 1997.
-Abitare , Annual 12, Design for parks.
-World of environmental design , Urban space .
-Hassan Uddin khan, Contemporary European Architects.
-Wolf and Am Soneit & Philip Jodidio, Contemporary European Architects, Volume I,II,III.
-Norman ,A: Adolescent Psychology (A developmental view) sprinthal , W. Andrew Collins,1995.
-Qverbeck , J, 1989 .Ecosystem concept in Guidelines of lake Management ,vol I. Principles of lake Manegement pp.19-36.
-Scoh. Derek A, 1995 A Directory of Wetlands in the Middle East , IUCN, Gland switzer land and IWRB.